

==== Takács Tibor =====

/// Punk's Not Dead – But the Chicken Is

Egy 1983-as budapesti punkkoncert olvasatai

1984. augusztus 5-én punkfesztivált rendeztek a Budai Ifjúsági Parkban, amelyre valamiért a *Szabad Föld* munkatársa is kilátogatott. Az erről szóló tudósításában hangsúlyozta, hogy a rendezvényen semmiféle botrányra nem került sor: „Azért mert a pankok [sic!] színpadi viselkedése erőszakot sugároz, nem jelenti azt, hogy »műsoron kívül« is úgy viselkednek. Természetesen van kivétel. Nemrégiben ítélték el a CPg zenekar tagjait, akik egy ízben élő csirkét is széttrancsíroztak a színpadon. De a fesztiválon felléptek, ha illik ide ez a kifejezés, konszolidáltabb pankok voltak.”¹ (A Pesti Központi Kerületi Bíróság 1984 februárjában meghozott, a Fővárosi Bíróság által májusban jóváhagyott ítéletével „nagy nyilvánosság előtt, csoport tagjaként, folytatólagosan elkövetett izgatás” miatt a gitáros Benkő Zoltánra, az énekes Haska Bélára és a dobos Nagy Zoltánra 2–2 évi letöltendő, míg a fiatalkorú basszusgitárosra, Varga Zoltánra másfél év felfüggesztett szabadságvesztést szabott ki.)² A cikk azonban hiába állítja azt, hogy ezen az estén „rendesen” viselkedtek, végső soron úgy állítja be a punkokat, mint akikre lényegüknél fogva az erőszakos magatartás jellemző, olyannyira, hogy akár egy élő állat nyílt színi széttépésére is képesek – utalva a CPg 1983. március 5-én a Budapest xv. kerületi Kozák téri Ifjúsági Házban tartott koncertjén történetekre. Tanulmányomban ezzel az esettel, azaz a csirke „széttrancsírozásával” foglalkozom, amely a zenekar emlékezetének rendszeresen visszatérő eleme, ám – éppen közismertsége okán – számtalan formában mesélik és adják tovább.

1 = = Menyhért Mészáros László: Rózsaszín örület, szelídebben. *Szabad Föld*, 1984. szeptember 8. 16.

2 = = ÁBTL 3.1.g. V-164155/2. 361–375. Ítélet, 1984. február 7. Uo. 376–379. Végzés, 1984. május 23.

= = Résztvevők és megfigyelők

Először azt vizsgálom, hogy a történetek szemtanúi mit mondtak a Kozák téren látotokról. A koncert nyilván beszédtema volt a jelen lévő fiatalok között, ám ennek nem maradt nyoma, így a legkorábban keletkezett beszámolóknak a hálózati személyek jelentései számítanak. Az állambiztonság kezdettől fogva politikai veszélyforrást látott a punkmozgalomban, így nem véletlen, hogy a CPg-re is hamar felfigyeltek. A zenekar a folyamatos rendőri zaklatások és a fellépési lehetőségek megszűnése miatt 1982 októberében Budapestre költözött, ám a hatóságok figyelmét itt sem sikerült kikerülniük, amit mi sem jelez jobban, hogy kevesebb mint két hónap múlva, december 23-án a Budapesti Rendőrfőkapitányság (BRFK) III/III-A. Alosztálya bizalmas nyomozást indított ellenük.³ Így nem tekinthető véletlennek, hogy az alosztály „Hunyadi” fedőnevű titkos megbízottja (tmb.) részt vett a március 5-i koncerten, amelyen több együttes is fellépett. (Ámbár a tmb. feladata a punkegyüttesek fellépéseinek látogatása volt, így könnyen lehet, hogy a Kozák térre nem kifejezetten a CPg miatt ment el.) A koncerten magnófelvételt készített, az ott látottakról pedig szóban tájékoztatta tartótisztjét; jelentenivalója kizárólag a CPg-ről volt: „Az előadott dalszövegeket a gyenge erősítés miatt rosszul lehetett érteni. A műsor kezdetén az együttes vezetője felhívta a közönség figyelmét, hogy »elege van az anyukakedvence, sárga nadrágos, bőrdzsekis punk fiatalokból«, »hulljon a férgese« jelszóval »keresztsháborút hirdet«. Félreérthetetlen utalást tett arra, hogy azt szeretné, ha a közönség körében tömegverekedés törne ki a nyugati punk koncertek mintájára. Bejelentésével kivívta a közönség egy részének ellenszenvét, akik a kazettán is jól hallható, durva kifejezéseket használtak az együttes tagjaira, valamint ellenséges tartalmú szövegeket kiabáltak. Ennek hatására néhány perc múlva a xv. kerületi fiatalok és az óbudai, CPg együttes rajongói összeverekedtek. Az együttes tagjai a színpadon mindenki szemeláttára szétéptek egy élő csirkét, és annak darabjaival dobálták a közönséget.”⁴

A fenti jelentéshez fűzött tartótiszt megjegyzésből kiderül, hogy a koncerten más hálózati személyek is jelen voltak. Egyikük beszámolója napi információs jelentésként maradt fenn: „1983. III. 5-én részt vett a Kretens, Főnök, CPg újhullámos együttesek koncertjén. Az ott jelenlévő fiatalok (16–20 év körüliek) nagy mennyiségű italt fogyasztottak, viselkedésük mindvégig botrányos volt. A hangulat a CPg színpadra kerülésével a tetőfokára hágott. A zenekar izgató tartalmú dalszöveggel és összekötő szöveggel »tüzelte« a hallgatóságot. A korábbiakhoz hasonlóan játszották az István népe és a »Miből él a magyar nép, lopnak csalnak, mint az állat« kezdetű dalokat. A koncert szerves része a »tyúkálodozat« bemutatása volt: az utolsó számuk lejátszása alatt egy tyúkot törrel

3 = = ÁBTL 3.1.9. V-164155/1. 33–35. Összefoglaló jelentés Benkő Zoltán és társai ügyében, 1983. augusztus 26.

4 = = ÁBTL 3.1.2. M-41574. 19. Jelentés a „Hunyadi” fn. tmb.-vel történt találkozóáról, 1983. március 23. (A találkozóra március 13-án került sor.) Egy, a kereszties háború meghirdetését rögzítő hangfelvétel hallható a zenekarról készült dokumentumfilmben is: Kövessy 1999.

szétvágta.” Ez a tmb. nemcsak hangfelvételt, hanem fényképeket is készített a koncerten.⁵ A Kozák téri rendezvényen részt vett az alig egy hónapja szervezett, „Ultravox” fedőnevű titkos megbízott is. Megmutatták neki az ott készült fotókat, amelyekben több személyt is felismert, a koncerttel kapcsolatban viszont semmiféle részletről, így a csirke széttépéséről sem tudott beszámolni, mert a kitört verekedés miatt hamar elment a helyszínről.⁶

A CPg elleni eljárás során hét olyan tanút hallgattak meg, aki március 5-én jelen volt a Kozák téren. Egy fiú – „Ultravox”-hoz hasonlóan – a verekedés láttán otthagya a koncertet, így arról semmilyen információt nem tudott közölni.⁷ Egy másik fiatal állítása szerint csak másoktól hallotta, hogy *„egy csirkét élve felboncoltak az előadás alatt.”*⁸ Két lány csupán a csirke széttépésének a tényét említette, részletekkel azonban nem tudtak szolgálni.⁹ Az ifjúsági ház helyettes vezetője, Pátrovics Imre csak a koncert után látta a betört ablakokat és a csirke véres darabjait (ugyanis folyamatosan járkált az épületben, hogy próbáljon rendet tartani, így a CPg fellépése alatt nem volt a teremben).¹⁰ Sáfrány Péter és Árvai Viktor ennél valamivel több részlettel szolgált. Előbbi elmondta: *„A Kozák téren fokozták a kedvet azzal, hogy Haska a színpadon a szám közben egy csirkét szétszaggatott, majd közénk, a közönség közé dobta. Én is segítettem a csirke szétszakításában.”*¹¹ Árvai pedig ekképp fogalmazott: *„A CPg-re már mindenki úgy ment el, hogy híre volt az együttesnek, tudták, hogy ott »kemény dolgok« vannak, lehet tombolni, mindenki azt csinálhat, amit akar. Erre az is jellemző, hogy amikor a CPg egy élő csirkét a színpadon feldarabol, a közönség folytatta tovább a boncolást.”*¹²

5 = = ÁBTL 2.7.1. A BRFK Állambiztonsági Szerve 30. sz. napi operatív információs jelentése, 1983. március 15.

6 = = ÁBTL 3.1.2. M-41418. 9–10. Jelentés az „Ultravox” fn. tmb.-vel tartott találkozóról, 1983. május 2. (A találkozóra április 22-én került sor.)

7 = = BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 1. B. 21158/1983/6-II. Jegyzőkönyv tárgyalásról, 1983. november 18. (Hegedűs Zoltán vallomása.)

8 = = ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 254–257. Jegyzőkönyv Salaki Róbert tanú kihallgatásáról, 1983. augusztus 4. BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 1. B. 21158/1983/6-I. Jegyzőkönyv tárgyalásról, 1983. november 17.

9 = = BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 1. B. 21158/1983/6-I. Jegyzőkönyv tárgyalásról, 1983. november 17. (Szikszai Krisztina vallomása.) Uo. 1. B. 21158/1983/6-II. Jegyzőkönyv tárgyalásról, 1983. november 18. (Aranyosi Éva vallomása.)

10 = = ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 301–304. Jegyzőkönyv Pátrovics Imre tanú kihallgatásáról, 1983. szeptember 5. BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 1. B. 21158/1983/6-II. Jegyzőkönyv tárgyalásról, 1983. november 18.

11 = = ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 245–248. Jegyzőkönyv Sáfrány Péter tanú kihallgatásáról, 1983. július 28. (Sáfrányt a bíróságon nem kérdezték a Kozák téri koncertről.)

12 = = ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 249–253. Jegyzőkönyv Árvai Viktor tanú kihallgatásáról, 1983. augusztus 2. Árvait a bíróságon szembesítették a rendőrségi vallomásának idézett részével, amire azzal reagált, hogy nem így mondta, ám a jegyzőkönyv alapján nem lehet megállapítani, ez pontosan mire vonatkozott. BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 1. B. 21158/1983/6-I. Jegyzőkönyv tárgyalásról, 1983. november 17.

A közönség tagjai közül tudtommal azóta senki sem beszélt az ominózus estéről. Kivételt csupán a koncerten jelen lévő két fotós jelentett, akik akkoriban punkokról készítettek sorozatokat. Bánkuti András több mint 20 év elteltével így emlékezett: „*Az énekes lefogta [a] csirkét és egy csirkevágó ollóval vagdalta. Miközben társai zenéltek, néhány darabot kidobott a közönség közé, akik úgy, nyersen elkezdtek szopogatni a csontokat. Én a színpadon álltam, fent, a zenekar mellett, onnan követtem a géppemmel az eseményeket. Emlékszem egy olyan bekiabálásra is, hogy a »Fotóst is!« A koncert végén egyébként nem volt semmiféle botrány a csirke szétszaggatása miatt.*”¹³ Zétényi Zoltán több mint harminc év után így elevenítette fel a látottakat: „*Sejtettem, hogy ennek rossz vége lesz. Egyik oldalon a rémülten pillogó kis jószág, másik oldalon az erős zenétől egyre jobban felhergelt fiatalok. Ha jól emlékszem, valaki elkezdte skandálni, hogy »Tyú-kot a-karunk!«, innentől kezdve nem volt kérdés, hogy mi fog történni. [...] Számunkra, mint résztvevő megfigyelők számára nem volt követhető ez a zenekari dilemma [ti. az, hogy inkább ők vágják el a csirke torkát, semmint a tömeg szedje szét élve], de várható volt, hogy itt vér fog folyni. A helyzetből – a teljesen kiszolgáltatott tojó és a metszőollóval felszerelkedett énekes – egyértelműen erre következtettünk.*”¹⁴

A CPg tagjai közül a gitáros Benkő Zoltán, azaz Güzü az eljárás elején nem volt közlékeny: amikor a házkutatásnál lefoglalt „ötletfüzet” bejegyzéséről kérdezték („*csirkeboncolás – majd a tömegnek feladjuk a leckét, a java megőrül és széttépi*”), nem egyszerűséggel azt válaszolta: „*Nem hiszem, hogy ez a dolog ilyen politikai osztályra tartozik. Egyéb mondanivalóm nincs a kérdéshez.*”¹⁵ Az ügyésznek már többet mondott, bár a jegyzőkönyvben szereplő vallomása ellentmondásos. Ez alapján Benkő előbb úgy fogalmazott, hogy „*az élő csirke széttépését és véres húsdarabjainak a szétdobálását az előadásunk tartama alkalmával előzetesen az együttesünk közösen határozta el*” (azaz ők tépték szét az állatot, igaz, az ötlet csak a koncert közben született meg), később viszont azt állította, hogy ők a feldarabolásban nem vettek részt, annyi történt mindössze, hogy „*Haska Béla elvágta a csirke torkát és bedobta a hallgatóság közé*”.¹⁶ Güzü bíróság előtti vallomását is tévesen vehették fel, ugyanis abban az szerepel, hogy „*Veszprémben és az utolsó, Kozák téri koncerten volt csirketépés*”, ám az előbbi fellépés másról lett nevezetes: az énekes, Haska Béla borotvapengével megvágta magát.¹⁷

Haska ügyészségi vallomása nem kevésbé zavaros: „*Feltett kérdésre itt kívánom elmondani, hogy ez alkalommal közösen elhatározott módon az együttes fellépésekor*

13 = = Dezső, 2006: 191.

14 = = Lévy, 2016.

15 = = ÁBTL 3.1.9. V-164155/1. 84–94. Jegyzőkönyv Benkő Zoltán gyanúsított folytatólagos kihallgatásáról, 1983. augusztus 18. (Az ötletfüzet nem található meg az eljárás iratai között.)

16 = = BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 221-Bü-123/1983. 288–292. Jegyzőkönyv Benkő Zoltán ügyészségi kihallgatásáról, 1983. október 11.

17 = = BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 1. B. 21158/1983/6-I. Jegyzőkönyv tárgyalásról, 1983. november 17.

egy előre megvásárolt és odaszállított élő csirkét kézzel feldaraboltam, először a torkát elvágtam, és véresen a hallgatóság közé dobtam, akik a tépést tovább folytatták.”¹⁸ Tehát előbb azt állította, hogy ő darabolta fel az állatot, majd azt, hogy csak a nyakát vágta el, ám a „tovább folytatták” formula mégiscsak azt sejteti, hogy a tépést már ő kezdte el. Haska a bíróság előtt ennek kapcsán mindössze annyit mondott, hogy bár nem minden együttes csinál ilyet, a „csirketépés hozzátartozik az irányzathoz”. Ugyanitt a basszusgitáros, Varga Zoltán, aki még középiskolás lévén nem költözött a többiekkel Budapestre, csak a koncertekre utazott a fővárosba, azt állította, előzőleg semmit sem tudott a csirkevagdosásról, míg a zenekar dobosa, Nagy Zoltán határozottan állította, hogy előzetesen szó sem volt arról, hogy megölik a csirkét, csak a dobokhoz tervezték kikötni.¹⁹ Igaz, sejtette, mi lesz a színpadra felvitt állat sorsa: „Én sajnáltam az élő csirkét – bár előtte tudtam, hogy ez fog következni –, és azért is hívnak »Kutyásnak«, mert közismerten nagyon szeretem az állatokat, főleg a kutyákat.”²⁰ Nagy ügyészségi vallomásában ugyanakkor egészen más változat szerepel: „Haska Béla az élő csirke torkát késsel elvágta és feldarabolva, véresen a hallgatók közé dobta. Ezt a hatás további foko-

1. kép. A Kozák téri CPg-koncert közönsége (Bánkuti András felvétele)

18 = = BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 221-Bü-123/1983. 297–301. Jegyzőkönyv Nagy Zoltán ügyészségi kihallgatásáról, 1983. október 11.

19 = = BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 1. B. 21158/1983/6-I. Jegyzőkönyv tárgyalásról, 1983. november 17.

20 = = ÁBTL 3.1.9. V-164155/1. 173–175. Jegyzőkönyv Nagy Zoltán gyanúsított folytatólagos kihallgatásáról, 1983. szeptember 6.

zása érdekében tettük, előre meg volt beszélve.” Erről állítása szerint fotó is készült.²¹ (A fényképekről később még lesz szó.)

Míg a jegyzőkönyvekből nem mindig állapítható meg, hogy mit mondtak az együttes tagjai, az évekkel, évtizedekkel későbbi interjúikból már egyértelműen kibontható a lényeg: Haska Béla vágta el a csirke nyakát, majd a már leölt állatot a közönség közé dobta. Benkő Zoltán első alkalommal az 1990-es évek végén, Kövessy Róbert *Pol Pot megye punkjai* című dokumentumfilmjében beszélt a Kozák téren történekről. Megemlítette, hogy volt egy füzetük, amelybe az ötleteket írták (ez az elenük lefolytatott eljárásban is előkerült). Egyszer kitalálták, hogy az egyik koncerten kössenek ki egy csirkét a mikrofonállványhoz: „Egy ilyen hülye ötlet volt, semmi különleges” – tette hozzá. Annál a háznál, ahol albérletben laktak, a házinéninek voltak csirkéi, így elloptak egyet. (A háziak hamar felfedezték a lopást, de nem csináltak ügyet belőle, Güzü később egy csizmát adott nekik kárpótlásként.) Két napig a szekrényben őrizték a szerencsétlen állatot, majd elvitték a koncertre: azt tervezték, hogy kikötik a mikrofonállványhoz, utána meg visszaviszik. A közönség (a „tömeg”) azonban elkezdett üvöltözni, hogy a csirkét akarják, nyúlkáltak érte, „forrósodott a hangulat”. A vége felé, az *Erdős Péter* című szám alatt már nagyon ment a huzakodás, a közönség rángatta a mikrofonállványt, amelyhez a csirkét kötötték. Haska Béla próbálta védeni az állatot, de egyre reménytelenebbül, így végül Güzü azt mondta neki, hogy hagyja, adja oda a csirkét a közönségnek. Előtte az énekes egy késsel elvágta a csirke nyakát (azért volt náluk kés meg bot, mert azt hallották, hogy a helyi arcok meg akarják őket verni), majd „széttépte a nézősereg a csirkét, így, atomjaira”, és minden csupa vér lett. A filmben fényképek is láthatóak az esetről, miközben részletek hallhatók a koncerten készült hangfelvételből, melyen a közönség azt kiabálja: „tyúkot, tyúkot”, „tyúkot akarunk”, „csirkét akarunk”.²²

Nem sokkal Kövessy filmje után az immár újjáalakult CPg tagjaival folytatott televíziós beszélgetésen is szóba került a „csirkés buli”. Haska Béla hangsúlyozta: az eredeti ötlet nem az volt, hogy ledarálják vagy széttrancsírozzák az állatot, hanem csak az, hogy legyen a színpadon egy csirke. A közönség azonban extázisba esett, nyúlkáltak a mikrofonállvány felé, végül ezért döntöttek úgy, hogy akkor átvágják a nyakát.²³ A *Privát rocktörténet* című sorozat CPg-ről szóló, 2008-ban készült részében ismét Benkő Zoltán volt az, aki mesélt a Kozák téren történekről. Elbeszélése lényegében megegyezett a korábbival, csak néhány részlettel egészítette ki azt. Így megemlítette, hogy eredetileg csirkeólnak akarták berendezni a színpadot, a megvalósításakor

21 = BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 221-Bü-123/1983. 297–301. Jegyzőkönyv Nagy Zoltán ügyészségi kihallgatásáról, 1983. október 11.

22 = Kövessy, 1999. Ez a verzió igazából már évekkel korábban napvilágot látott a CPg-t jól ismerő Pálincás Szűcs Róbert jóvoltából: Vé. Pálincás: Egy szegedi gondolat bánt engemet. *Volt*, 1994/14. 30–33. Güzü a nyomozás során még azt állította, hogy a csirkét közösen vették: BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 221-Bü-123/1983. 288–292. Jegyzőkönyv Benkő Zoltán ügyészségi kihallgatásáról, 1983. október 11.

23 = Z+ tv, 2000.

azonban ebből csak a csirke maradt. Kiemelte, hogy azért vágatta el az állat torkát az énekessel, nehogy élve tépjék szét. Haska előbb egy ollóval próbálkozott, majd adtak neki valahonnan egy kést, de nem tudja, pontosan hogy történt, mert ők mindeközben nem álltak le a zenéléssel. (Ebben a verzióban nem ismerték be a háziaknak, hogy ők vitték el a csirkét, de azért a néaninek adtak egy bőrcsizmát.)²⁴

Laki Gergelynek a magyar punk kezdeteiről szóló háromrészes dokumentumfilmjében Benkő újból hangsúlyozta, hogy csak színpadi díszletként vitték magukkal a csirkét, utána vissza akarták adni a tulajnak. „*Csak ezek állatok voltak, oszt meg akarták szerezni, a nézősereg*” – magyarázta meg, hogy ez végül miért nem sikerült. Amikor már nem tudták tovább védeni, akkor szabályszerűen levágták az állatot: „*Aztán mondtam neki, hogy Béla [...], akkor szabályosan vágd le, mint egy csirkét levágnak. Le is vágta: rálépett a szárnyára, megpucolta a nyakát, elnyisszantotta, kifolyatta a vérit, azt’ mikor meghalt a csirke, odaadta nekik*” – mesélte Güzü, miközben mutatta, hogyan kell az ilyet csinálni. A megvadult közönség aztán apró cafatokra tépte a leölt baromfit.²⁵ Hasonlóan fogalmazott pár évvel korábban Varga Zoltán basszusgitáros is: „*Aztán egyszer Béla levágta, úgy, ahogy egy csirkét le szoktak vágni. Ettől a tömeg teljesen bevadult, páran feljöttek a közönség soraiból a színpadra is, és cafatokra szedték.*”²⁶

A jelenlévők alapvetően kétféle elbeszéléssel szolgálnak az 1983. március 5-ei incidensről: a közönségben helyet foglalók szerint a csirkét a zenekar tagjai tépték/vágták szét (csak két tanú említette, hogy a szétszaggatásba a közönség is bekapcsolódott), míg utóbbiak szerint éppen fordítva történt, az állatot – amely akkor már nem élt – a közönség tépte szét. Nem nehéz felfedezni, hogy mindkét változatot ugyanaz a narratív stratégia alakította: a beszélők igyekeztek *eltávolítani* maguktól az eseményt: nem én voltam, hanem ők a színpadon/a nézőtérben; nem voltam bent; nem láttam semmit; mások mesélték; stb. Ezekre a stratégiákra akkor is rá kell mutatni, ha a két fő verzió közül a másodikat – amelyet a helyszínen készített és általam ismert fényképek is alátámasztanak – tartom valószínűbbnek.²⁷ A felvételeken a szétrancsírozás nem látható, az állat részei azonban egy kivétellel (Haska a csirke szívét tartja) kizárólag a hallgatóság tagjainak kezében tűnnek fel, miközben – van ilyen felvétel is – a zenekar még játszik a színpadon. Gitárral a kézben, illetve dobolás közben pedig nehéz egy csirkét széttépni.

Az eltávolítási stratégia érthető, különösen a bűnvádi eljárás közegében, ahol a vallomástevők egy számukra idegen, velük ellenséges környezetben kellett, hogy beszéljenek az esetről és abban saját szerepükről. Ezzel összefüggésben tetten érhető egy másik stratégia is: a jelenlévők próbálták a *normalitás* keretébe helyezni a történeteket. A hallgatóként megjelent fiatalok egy punkkoncerten szokásos performansznak tekintették a dolgot: bár a CPg fellépései közül csak egyszer került sor csirke széttépésére,

24 == Gellért, 2008.

25 == Laki, 2020b.

26 == Dezső, 2006: 191.

27 == Lásd pl. *Vol*t, 1994/14. 30–35.; Lévy, 2016; Pokoli aranykor, 2017: 342–343. Vö. BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 221-Bü-123/1983. 36/a. Benkő Zoltántól lefoglalt fényképek.

ezt az unikális eseményt probléma nélkül bele tudták illeszteni abba a képbe, amelyet a „normális” punkkoncertekről kialakítottak. Ezt nyilván megkönnyítette az a tény, hogy a pár hónappal korábbi veszprémi fellépésükön Haska Béla az arcát és a karját vágta meg borotvapengével. (Nem véletlen, hogy a fotósként jelen lévő Bánkuti András és Zétényi Zoltán viszont még évtizedekkel később is idegenkedéssel számolt be az esetről.)

Milyen egy átlagos punkkoncert? „Azokon a koncerteken, ahol ismertebb együttes lépett fel, már a kezdet kezdetén emelkedett hangulat volt. Ilyen együttes volt a Kreten és a CPg. Más zenekaroknál várakozó volt a hangulat. Koncert előtt és alatt is volt italozás, és előfordultak verekedések is. A »pogó« nevű tánc volt a divat, aminek a lényege, hogy mindenki azt csinálja és úgy, ahogy akarja. Ebből is előfordult aztán olyan, hogy egy-egy durvább lökdösődésből verekedés volt. A koncert alatt jellemző[k] volt[ak] a hangos közbekiabálások, trágárságok, és a zenekar »oi, oi« kiáltásokkal való buzdítása. Mindenki elengedhette magát, úgy, ahogyan neki jólesett” – mesélte a rendőröknek egy tanúként meghallgatott fiatal.²⁸ Árvai Viktor, aki maga is zenélt, szintén arról beszélt, hogy azért jártak a koncertekre, mert azokon tombolni lehet, „mindenki azt csinálhat, amit akar,” a „közönség részéről feszültséglevezetés, agresszivitáskiélés volt ezen koncertek lényege.”²⁹ „Ha jó az együttes, akkor a »pogó« nevű táncot járjuk, ami egy lökdösődőszerű tánc, ha viszont rossz a zenekar, akkor fütyülünk, ordibálunk, aki részegen jött, ilyenkor kezd el verekedni, amire általában többen is becsatlakoznak, majd a koncertnek esetenként a BM-szervek vetnek véget” – számolt be a punkkoncertek hangulatáról a Mos-oi egyik tagja.³⁰

A zenészek is a hatásfokozás bevett eszközeként beszéltek a baromfi színpadra állításáról. „Egyszerűen azt hiszem, hogy a közönséget akartuk »feldobni«” – mondta Nagy Zoltán.³¹ Ez azonban a csirke széttépésére nem vonatkozott, ugyanis az állításuk szerint nem volt a terveik között. Amikor a közönség megvadult, és nem tudták tovább védeni a szerencsétlen állatot, akkor sem szolgáltatott ki azoknak az „állatoknak”, hanem szabályosan levágták; erről nem beszéltek, de nyilván úgy, ahogy azt anyáik, nagyananyáik is szokták. Vagyis nem egy élőlényt, hanem voltaképpen nyers húsarut dobtak a közönségnek. Bontott csirke persze egy koncertteremben nem fordul elő gyakran, de bárki otthonában teljesen normális dolognak számíthatott.

Természetes dolog, hogy a jelenlévők elbeszélései nem teljesen egyeznek. A szemtanúk sosem kizárólag arról számolnak be, amit tapasztaltak, tapasztalataikat egy értelmezési keretbe helyezve fogalmazzák meg, így szükségszerűen jelentéssel ruházzák

28 = = ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 240–244. Jegyzőkönyv Szikszai Krisztina tanú kihallgatásáról, 1983. július 27.

29 = = ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 249–253. Jegyzőkönyv Árvai Viktor tanú kihallgatásáról, 1983. augusztus 2.

30 = = ÁBTL 3.1.9. V-164258. 95–97. Jegyzőkönyv Pokorny Zoltán gyanúsított folytatólagos kihallgatásáról, 1983. június 14.

31 = = ÁBTL 3.1.9. V-164155/1. 156–161. Jegyzőkönyv Nagy Zoltán gyanúsított kihallgatásáról, 1983. augusztus 2.

fel azokat. Az emlékezés – hiszen erről van szó már a nyomozás során tett vallomás vagy az ügynökjelentés esetében is – nem pusztán felidézés, hanem alkotás, konstrukció, amely a múlt és a jelen interakciójából jön létre. Azaz az emlékezés jelenbéli közege is nyomot hagy az emlékeken, így érthető, ha ugyanazon személy ugyanazon tárgyról szóló elbeszélései is különböznek egymástól. Egy múltbeli eseményt nem szakíthatunk el a róla beszámoló forrásoktól, mert ha nem voltunk részesei a történéseknek, akkor azok megismerésében mások elbeszéléseire vagyunk kénytelenek támaszkodni. Ebből következik, hogy az 1983. március 5-i, Kozák téri csirketépés vizsgálata is megkerülhetetlenül teszi az esemény különböző értelmezéseinek elemzését.³² Egy eseményről persze nemcsak a szemtanúk számolnak be és ruházzák fel jelentéssel a történeteket, hanem mások is. Az ő elbeszélései és értelmezéseik szintén alakítják a kollektív emlékezetben kialakult képet. A Kozák téri „csirkés” koncert esetében olyannyira így volt ez, hogy éppen a bűnvádi eljárásban részt vevő hatóságok alakították ki azt az első értelmezési keretet, amelyben a szemtanúk elhelyezték saját elbeszéléseiket.

== Távolról értelmezők és távolságtartók

„Haska Béla annak érdekében, hogy a hallgatóságot atrocitásokra, agresszív cselekményekre buzdítsa, több alkalommal pengével összevagdosta magát, egy alkalommal élő csirkét darabolt szét és hajított a közönség közé, közben őket trágár szavakkal verekedésre, botrányra buzdította” – olvasható a CPg elleni állambiztonsági nyomozás lezárására, illetve a vádemelésre tett javaslatban.³³ A vádirat – helyesen – már csak egyetlen vagdosásról tesz említést (erre Veszprémben került sor), az 1983. március 5-én történetekről viszont ugyanazt állította, mint a rendőrségi összefoglaló: „a Kozák téri ifjúsági házban történt fellépése alkalmával a CPg együttes közös elhatározással a megjelent kb. 100–150 fős hallgatóság előtt egy élő csirkét tépett szét. A II. r. Haska Béla az élő csirkét késsel feldarabolva véresen a hallgatóság közé dobálta, ezzel is a hallgatóságot anarchisztikus és garázda jellegű magatartásra biztatva.”³⁴ Látható, a hatóságok a szemtanúk verzióját fogadták el (Haska darabolta fel vagy szét az élő állatot), nyilvánvalóan azért, mert ez súlyosabb megítélés alá eshetett, kiegészítve egy olyan elemmel (garázdaságra való biztatás), amelyet viszont egyetlen jegyzőkönyv sem említett.

Az ítélet megfogalmazása a vádiratét követte: „Ezen az előadáson [azaz a március 5-ein] egyébként az együttes tagjainak előzetes megbeszélése szerint a II. r. vádlott [Haska Béla] az itt lévő közel száz fős hallgatóság előtt egy élő csirkét tépett szét, illetve darabolt fel késsel, és azt a fiatalok közé dobálta.” Mintha a bíróság sem tudta volna eldönteni, melyik kifejezést használja: nem hagyhatta figyelmen kívül, hogy az énekes kezében kés volt, ám a késsel való feldarabolást vélhetően nem találta elég brutálisnak, ezért a szétszaggatást is beemelte a szövegbe. A CPg tagjait persze izgatás miatt fogták

32 == Mindezt alaposan körbejártam egy 1956-as esemény kapcsán: Takács, 2016.

33 == ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 310–320. Javaslat Benkő Zoltán és társai ügyének lezárására, 1983. szeptember 14. Uo. 341–350. Vádemelési javaslat, 1983. szeptember 23.

34 == ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 351–360. Vádirat, 1983. október 18.

perbe és ítélték el, egy állat szétbontását pedig, legyen az bármennyire is brutális, önmagában nem lehetett politikai, rendszerellenes cselekedetként értelmezni. A bíróság sem tekintette annak, ám a csirkés incidens, Haska veszprémi önvagdosásához hasonlóan, alkalmasnak tűnt a „köznyugalom” megzavarására, így súlyosbító tényezőként figyelembe vehették és vették is: „*Valamennyi vádlott terhére értékelni kellett azt a garázda elkövetési módot, mely különösen a Veszprémi Egyetem aulájában II. r. vádlott vérző sebzést eredményező önvagdosásában, illetve a Kozák téri Ifjúsági Házban az élő csirke széttépésében nyilvánult meg.*”³⁵

A jogerős ítélet megszületésével egy időben a Belügyminisztérium folyóiratában megjelent egy írás, melynek egyik szerzője az ügy fővizsgálója, Molnár Gábor volt. A cikk alapvetően a nyomozati összefoglalót követte, ám célja nem a jogilag megalapozott bizonyítás volt, így a szerzőpáros a hivatalos eljárás kötöttségeit lerázva meglehetősen szabadon kezelte a tényeket és adatokat. „*Hallgatóságuk garázda magatartásra való hangolása érdekében koncert közben a Kozák téri Ifjúsági Ház színpadán élő csirkét szaggattak szét, és dobálták be a nézőterre*” – olvasható a tanulmányban. Ebben még semmi különös nincs, hiszen a hatóságok sem állítottak mást, ám két fotót is közöltek az esetről. Az egyik alá azt írták: „*Koncert a Kozák téri Művelődési Házban. Fellépett a CPg együttes. A produkció csúcspontja egy élő csirke széttépése és vérének kiszívása volt, aminek hatására két résztvevő rosszul lett.*”³⁶ Nem tudni, ez az információ honnan származott: a nyomozati iratokban és az ismert ügynökjelentésekben semmilyen adat nem került elő, még szóbeszéd tárgyaként sem, azzal kapcsolatban, hogy bárki is megitta volna a széttrancsírozott baromfi vérének. Arról nem is beszélve, hogy maga a fénykép sem bizonyítja a fenti állítást, hiszen azon Haska Béla látható, amint a csirke mellett térdel késsel a kezében, miközben a közönség egyik tagja lefogja az állatot. A cikkírók később még visszatértek az esetre; azt állították, hogy a CPg tagjai a „*nézetek elfogadtatása érdekében a közönség manipulálására tervszerűen felkészültek. Ilyen volt a koncertek forgatókönyve, amelyben a dalok előadási sorrendjét, az élő csirke széttépését és az ezekkel kiváltható – közönségükre gyakorolt vagy remélt – hatást (taps, tombolás, örjöngés stb.) előre megtervezték.*”³⁷ A megfogalmazás alapján az élő állatok széttépése a zenekar fellépéseinek rendszeres elemét képezte, Molnár Gábor vizsgálónak azonban tudnia kellett, hogy ez nem volt igaz.

Természetesen nem a belügyi folyóirat cikke volt az első, amely a nyilvánosság előtt a CPg-vel foglalkozott. Mint az közismert, Erdős Péter, a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat (MHV) menedzsere 1983 júliusában a *Kritika* című lap hasábjain adta közre a „szennyhullám” elleni felszólalását. Ennek ürügyéül ugyan a CPg róla szóló dala szolgált, támadásának fő célpontja azonban inkább Sebők János újságíró és általában az ifjúsági sajtó, végső soron pedig a Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ) volt.

35 == ÁBTL 3.1.9. V-164155/2. 361–375. Ítélet, 1984. február 7.

36 == Molnár–Kassai, 1984: 100.

37 == Molnár–Kassai, 1984: 102.

Ennek megfelelően nem sokat foglalkozott a zenekarral, csak az 1983. februári, az óbudai Mozaik Klubban megtartott koncertet emlegette (amelyen fellépett az első hazai skinheadbanda, a Mos-oi is).³⁸ A KISZ és Sebők reakciójára adott viszontválaszában azonban már felhozta a Kozák téren történeteket, mondván, a CPg és a Kretens „nem az égből pottyant” a Mozaikba: „1983. március 5-én is ez a két művészcsoport koncertezett a Főnök együttessel karöltve a Kozák téri Művelődési Házban. A közönség szeme láttára széttéptek egy élő csirkét, majd a művész a széttéptt, véres, nyers állat vérét itta. A közönség körében több fiatal rosszul lett. A szadista rítust négy fotón bárki megtekintheti nálam.”³⁹

A szövegből voltaképpen nem derül ki, hogy az esetre melyik zenekar fellépésén került sor. Ennél lényegesebb, hogy Erdős ugyanazt az igazolatlan epizódot kapcsolta az esethez, mint a *Belügyi Szemle* fenti, tíz hónappal később megjelent cikke: a vérivást, melynek láttán többen rosszul lettek. A két írást összekötötték a fényképek is: a menezser által említett felvételeket nem ismerjük, ám valószínűleg ugyanazokról van szó, mint amelyekből a belügyi folyóirat is közölt kettőt. Ezt alátámasztja, hogy Erdősnek Haska veszprémi önvadgosásáról színes fényképei voltak, és ilyeneket a belügyi szerzőpáros is közreadott. Valószínűbb, hogy a képeket a popcézár kapta az állambiztonságtól, és nem fordítva, ami megmagyarázza, hogy miért csak a viszontválaszában szólt a fotókról: azokat csak a „szennyhullám” elleni felszólalásának megjelenését követően foglalta le a rendőrség a CPg tagjaitól.⁴⁰ A Kozák téri eseményeket rögzítő felvételeket Bánkuti András készítette, ő küldte el a CPg tagjainak albérleti címére.⁴¹ Ő úgy emlékezett, hogy rajta kívül még ketten fotóztak az ifjúsági házban.⁴² Egyikük Zétényi Zoltán volt, míg a másik talán az állambiztonságnak dolgozó hálózati személy lehetett. Bánkuti és Zétényi felvételei – mint említettem – a rendszerváltás után több helyen is napvilágot láttak, ám ezek közül egyetlenegy sem örökített meg vérivást.

De térjünk vissza Erdős Péterhez, aki évekkel később, a rendszerváltás idején adott interjújában kifejtette, hogy neki egy állat színpadon történő leölésével voltaképpen nincs is baja – feltéve, ha nem egy punkzenekar az elkövető. „Önmagában azt

38 == Erdős, 1983^a.

39 == Erdős, 1983b: 18. A történeti hűség kedvéért: ezen a napon a CPg és a Kretens mellet a Téka és az Art Deco lépett fel, a Főnök nevű együttes nem létezett. Lásd: Koncertmenü. *Pesti Műsor*, 1983. március 2. 67.

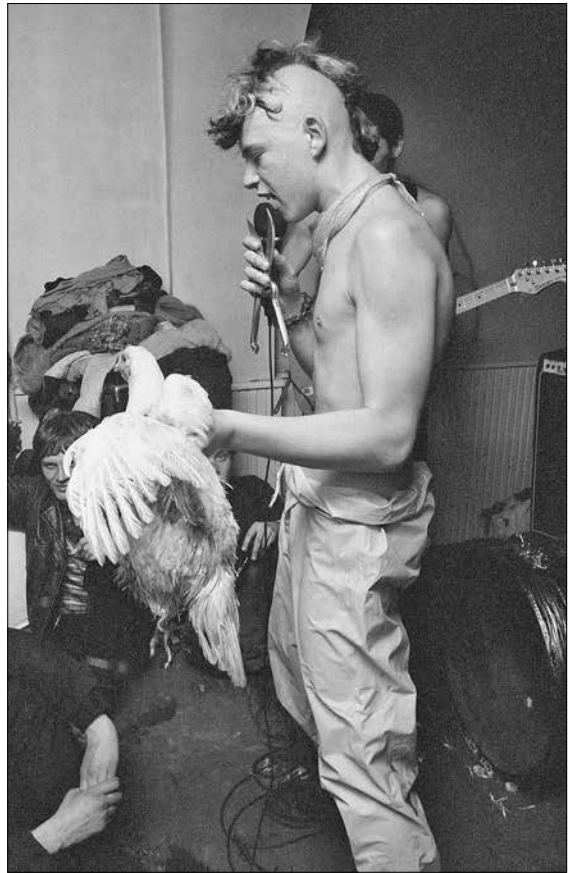
40 == BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 221-Bü-123/1983. 36/a. Benkő Zoltántól a házkutatás során lefoglalt egyes fényképek a CPg együttes tagjairól, illetve koncertjeiről. (Az itt lévő fotók között megtalálható a belügyi lapban megjelentek egy része, de a többi is innen származhatott, ugyanis az eredetileg az ügyszócsatolt képanyagnak ma már csak töredéke van meg. Vö. uo. 273. Bűnjeljegyzék, 1983. szeptember 20.)

41 == BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 221-Bü-123/1983. 288–292. Jegyzőkönyv Benkő Zoltán ügyészszégi kihallgatásáról, 1983. október 11. Bánkuti egyik Kozák téri felvétele nem sokkal a koncert után megjelent a punkokról szóló képesszeállításban: *Magyar Hírlap Képes Melléklet*, 1983. március 26. 12–13.

42 == Dezső, 2006: 191.

sem lehet eltélni, ha valaki csirkét darál, hát istenem, a modern művészetnek is eszköze a borzalomkeltés. De ott a művész, hogy úgy mondjam, a művészi lét lényegi keretei közt teszi. Van tehát intellektuális tartalma” – fogalmazott.⁴³ A popmenedzser azonban a könnyűzenét nem művészetnek, hanem árucikknek tekintette, amelynek „irgalmatlan tömeghatása van, különösen a gyerekekre, és ez a körülmény a művészet kategóriájából átemeli a politika kategóriájába”.⁴⁴ Erdős tehát úgy gondolta, hogy a művészet és nem-művészet élesen elhatárolható egymástól: mindkettőnek megvan a maga helye, és mindenkinek megvan a helye ebben a struktúrában, de csakis ott van helye. Vagyis egy csirke széttépése lehet legitim önkifejezési forma, de csakis a művészet terén: ha azon kívül jelenik meg, akkor nem performance, hanem a „tömegek hülyítése”.⁴⁵

Erdős doktor persze nem széttépésről, hanem darálásról beszélt, amelyet nem is a CPg, hanem a Beatrice együttes kapcsán hozott szóba: utóbbiról olyan hírek terjedtek, hogy élő kiscsibéket darálnak le a színpadon. (A zenekar vezetője, Nagy Feró már 1979 végén kénytelen volt cáfolni a rágalmat.⁴⁶) Ez nem véletlen nyelvbotlás volt, a popcézár összefüggést tételezett fel a Beatrice és a CPg csirke-ügye között: „Nem volt könnyű, de ádázul kemény eszközökkel megszereztem a fotót, ahol a csirkét tépik szét, meg is mutathatom,

2. kép. A (még élő) csirke Haska Béla kezében (Bánkuti András felvétele)

43 == Hogyan készül, 1990: 207.

44 == Uo. 206–207.

45 == Uo. 192.

46 == Dezső László: Punk, vagy nem punk? Darált csirke helyett „topis” zene. Egy Beatrice-koncert tanulságai. *Dolgozók Lapja*, 1979. december 24. 4. Vö. Dezső, 2006: 193–194. (Itt 1980-ra teszi az esetet.) A pletykára lásd még: Schuster Lóránt: „és ami mögötte van. *Ifjúsági Magazin*, 1980/9. 55. Franka Tibor – Havas Henrik: „Egy őszinte szó.” *Új Tükör*, 1980. december 21. 38–40. A pletyka „nyúldarálás” formájában felbukkant Tóth Dezső művelődési miniszterhelyettes felszólalásában az 1981-es tatabányai könnyűzenei tanácskozáson (*Könnyűműfaj*, 1981: 53.), amelyet Presser Gábor cáfolott (Almási, 1982).

mert mindig azt állítják, hogy nem téptek szét csirkéket. Én sose mondtam, hogy Nagy Feró tépte. Azok a punkok tépték, akikkel ő azonosította magát.”⁴⁷ Nem először mondta ezt, két évvel korábban a csirkedarálás kapcsán úgy fogalmazott: „Én azt mondtam, hogy ilyen megtörtént egy koncerten, de azt nem állítottam, hogy a Beatrice koncertjén. És hogy ez mennyire igaz, arról vannak fotóim.”⁴⁸ Sőt, már az 1983-as „szennyhullám”-cikke után az ügyben tájékozódó Aczél Györgyhez eljuttatott feljegyzésében azt írta: „Amikor annakidején a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat igazgatója [Bors Jenő] és munkatársa [Erdős maga] a Magyar Televízió képernyőjén két újságíróval vitatkozott, említésre került egy ilyen szadista csirkedarálás. Utóbb pl. a Magyar Rádió KISZ-szervezete többszörösített információs anyagban állította, hogy ez nem is történt meg, nem igaz.” Akkor még nem volt a kezükben bizonyíték, most azonban igen, utalt a Kozák téri fotókra.⁴⁹

Az említett tévéműsor az *Esti Hírlap* újságíróinak és az MHV vezetőinek a vitája lehetett, amelyet a Magyar Televízió 2. csatornája a Stúdió '81 különkiadásaként felvételről közölt 1981. április 9-én. Ennek során Erdős Péter feltette a kérdést: „[ha] a színpadon élő csirkét ledarálnak, és úgy folyik a vér a darálóról, akkor mit kell tulajdonképpen csinálnia a rendezőnek?”⁵⁰ Kétségtelen (és ezt Nagy Feró is elismerte⁵¹), hogy a menedzser a tévében konkrétan nem említette a zenekar nevét, ám a műsor központi témája volt, hogy nekik miért nincs nagylemezük, így a nézők okkal gondolhatták, hogy a Beatrice tagjai darálnak kicsirkéket a koncertjeiken. Bárhogyan is, Erdős Péter (nem is egyszer) az 1983. március 5-én készült fényképekkel „bizonyította” a két évvel korábbi kijelentését, figyelmen kívül hagyva azt, hogy ő 1981-ben egyértelműen csirkedarálásról beszélt – 1983-ban azonban nem ledarálták, hanem széttépték a csirkét. A popcézárt azonban ilyen filológiai finomságok és kronológiai bukfencek nem érdekelték: ő a punkot egységes (politikai) mozgalomnak tekintette, nem tudott, de nem is akart különbséget tenni a különböző szereplői között, számára teljesen közömbös volt, hogy konkrétan ki mit cselekedett. Talán tényleg úgy hitte, hogy a punkzenekarok valamilyen formában rendszeresen darabjaira szedtek állatokat a fellépéseiken.

47 == Hogyan készül, 1990: 191.

48 == Friderikusz, 1988: 143.

49 == MTA Kézirattár Aczél György-hagyaték. Ms 6041/105. AGy/775/83. Feljegyzés, 1983. augusztus 8.

50 == A műsor vonatkozó részletet közli: Laki, 2020^a. A műsort részletesen elemzi: D. Hoffmann – Rudas, 1982; 1983. Bár ezek a „csirkedarálás” részt nem említik, a vita résztvevői és témája alapján csakis erről a tévéadásról lehetett szó. Ezt megerősíti, hogy a Műegyetem lapja éppen a fenti műsor után azt írta az év első fővárosi Beatrice-koncertjéről: „A zene jó volt, a közönség nem tört össze semmit, a színpadon nem daráltak élő csirkét, a dalszövegekből társadalomellenes hangokat csak süket fülek hallhattak ki.” (Ricse, Ricse, Beat-ricse... *A Jövő Mérnöke*, 1981. április 25. 5.) Ez egyértelműen Erdős Péter fenti kijelentésére adott reakcióként értelmezhető.

51 == Nagy, 2005: 40.; Dezső, 2006: 193–194.; Zoltán, 2010: 58. Vö. Bálint, 2018: 84–85.

Egy csirke ledarálása és széttépése persze fogalmilag olyan közel áll egymáshoz, hogy az előzőről terjedő mendemondákat és az utóbbi, valóban megtörtént eseményt nem csak Erdős Péter helyezte egymás mellé. Szűcs Gábor a *Nők Magazinja* újságírója így kezdte a CPg elleni eljárásról szóló cikkét: „*Igaz – hiszen a bizonyítékot, a szörnyűséges csirketépésről készült felvételt a kezemben tartom –, igaz a hír. Hazai színpadon, magyar punkegyüttes, előadás közben élő csirkét tépett szét. Igaz azonban az is, hogy a tettes nem a Beatrice legénysége volt – pedig róluk terjesztették –, hanem a négytagú CPg szólistája, a húszesztendős Haska Béla.*” A szerző részletesen leírta, mit ábrázol a kezében tartott fénykép (amely a zenekar bírósági aktájának részét képezte), a leírás alapján azonban több felvételt is felmarkolhatott, és azokat montírozhatta egybe, legalábbis képletesen. (Például azt állította, hogy Haska kopasz fején kakastaréjjal állt, fejbőrére mázolja az együttes neve: ilyen fotó valóban található a peranyagban, ez azonban nem a Kozák téren, hanem egy nyilvános vécében készült.) Szűcs szerint már az első punkbanda, a Sex Pistols koncertjeinek is „megszokott része” volt, hogy a tagok véres marhabelsőségekkel dobálták a közönségüket. (Ez nem így volt, mindenesetre megmagyarázhatja, miért terjedt el a punknak titulált Beatricéről a csirkedarálás legendája.)⁵²

Harsányi László, a KISZ KB Kulturális Osztályának vezetője szintén kapcsolatot feltételezett a korábbi mendemonda és a Kozák téren történetek között, de egészen más-milyent, mint Erdős Péter. Az Aczél Györgyhöz írt „igazolóló jelentésben” igyekezett cáfolni az MHV-menedzser már idézett feljegyzésének megállapításait. A március 5-i CPg-koncert kapcsán hangsúlyozta, hogy az ifjúsági szervezetnek ahhoz semmi köze sem volt (hiszen azt a xv. kerületi tanács felügyelte ifiházban rendezték), annyit azonban megjegyzett: „*A közönség köréből – utólagos érdeklődésünkre – azt válaszolták, hogy évekkel ezelőtt egy tv-vitából jött az ötlet, ahol csirkedarálással vádolták a Beatricét. Erre [ti. a tévévitára] utal is a Feljegyzés.*”⁵³ Nem tudni, a KISZ funkcionáriusai hogyan találtak meg olyan fiatalokat, akik ott voltak a Kozák téren, ám igazából lényegtelen, hogy beszéltek-e velük, vagy sem. Maga az Aczélnak szóló üzenet a fontos, az ugyanis azt jelzi, hogy az osztályvezető Erdős doktor ellen fordította saját fegyverét. Tudniillik a popmenedzser a „szennyhullám” elleni röpiratában és más megszólalásaiban is azt vetette az ifjúsági sajtó szemére, hogy – készakarva vagy politikai rövidlátásból – reklámot biztosítanak a veszélyes irányzatoknak. Szerinte pusztán azzal, hogy írnak róla, követendő (de legalábbis követhető) mintát adnak az olvasóiknak, így elősegítve a jelenség terjedését. Ez esetben viszont, állította Harsányi, éppen Erdős Péter

52 = Szűcs Gábor: Zenekar a bíróság előtt. *Nők Magazinja*, 1984/5. 11–13. A párhuzam a CPg perének tárgyalásán is előkerült: Benkő Zoltán feltehetően a bíró kérdésére válaszolva védte meg a Beatricét, mondván, Nagy Feróék ilyesmit (azaz csirke széttépését) nem csináltak. BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 1. B. 21158/1983/6-I. Jegyzőkönyv tárgyalásról, 1983. november 17.

53 = MTA Kézirattár Aczél György-hagyaték. Ms 6041/15. AGy/775-6/1983. Feljegyzés a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat 1983. augusztus 8-i anyagáról, 1983. szeptember 2.

volt az, aki a mintát adta. Mert bár a menedzser nevét nem említette, köztudomású (vagy könnyen kideríthető) volt, hogy a műsorban az ő szájából hangzott el az ominózus vád. Az természetesen nem igazolható, hogy a CPg tagjai 1983 márciusában valóban az 1981-es tévéműsor nyomán vitték fel a csirkét a színpadra, ám a csirkedarálásról 1979–1980-ban széles körben elterjedt, majd 1981 tavaszán Erdősnek köszönhetően új erőre kapó híresztelések szerepet játszhattak az ötlet megszületésében.

A CPg ügye nemcsak a hivatalos, első nyilvánosságban jelent meg, hanem az ellenzéki sajtóban is.⁵⁴ Ám éppen a csirkés incidens játszott nagy szerepet abban, hogy ellenzéki körökben nem mindenki tekintette áldozatnak a CPg elítélt tagjait. A *Hírmondó* című kiadványban Pálinkás Szűcs Róbert írt a tárgyalásról, a jogerős ítélet megszületése kapcsán pedig Solt Ottilia fejezte ki szolidaritását a CPg tagjaival, kiállva a mindenkit megillető szólásszabadság mellett.⁵⁵ A *Beszélő*ben Klaniczay Gábor vette védelmébe a CPg (és a Mos-oi) elítélt tagjait: kétségtelen, hogy mindkét együttesnek voltak „nehezen védhető” dalszövegeik, ám ezek nem voltak olyan súlyúak, hogy ezért börtönbe kellett volna csukni a fiatalokat. A szerző a pert a politikai véleménynyilvánítás szabadsága elleni támadásnak tekintette, bár tartott tőle, hogy ezt kevesen ismerik fel: „Az új zene iránt kevésbé fogékony a punk külsőségektől viszolygó értelmiségiek nehezen fogják túltenni magukat szövegeik durva kiszólásain.” Ehhez a Kozák téri incidens is hozzájárul: „Minden érzékeny ember tiltakozna az olyasféle nyilvános brutalitások ellen, mint az élő csirke széttévése koncert közben (bár ez inkább valamiféle állatvédelmi törvény illetékességi körébe tartozna, nem a politikai rendőrségre).”⁵⁶

A „punk külsőségeitől viszolygó értelmiségiek” közé tartozott többek között Szalai Pál és Krokovay Zsolt. Előbbi etikai megfontolásokból nem a CPg-vel, hanem Erdős Péterrel vállalt szolidaritást.⁵⁷ Krokovay amellett érvelt, hogy a szólásszabadság egy demokratikus társadalomban is korlátozása alá esik, a CPg dalai, illetve a zenekar tagjainak egyéb megnyilvánulásai – „éppen demokratikus eszményeink jegyében” – ott is megengedhetetlennek számítanak. Bár túlzónak tartotta az ítéletet, fenntartotta a jogot arra, hogy rákérdézhessen annak igazságos vagy igazságtalan voltára: nem azt mondta, hogy a zenészek tette felháborító vagy törvénytörő volt, csak azt, hogy „nem

54 == A *Beszélő* már a Benkő Zoltán elleni 1982-es eljárásról is tudósított, amelyet azért indítottak, mert egy igazoltatás során a Szabad Európa Rádió adását is tartalmazó kazettát találtak nála: [Haraszti Miklós:] A szegedi punkháború. *Beszélő*, 5–6. sz. (1982) 96–103.

55 == vépéer [Pálinkás Szűcs Róbert]: A *Hírmondó* hírei. *Hírmondó*, 3. sz. (1984) 34–35.; solt [Solt Ottilia]: Izgató allegóriák – tiltott metaforahasználat. Jogerős ítélet a CPg együttes tagjai ellen. *Hírmondó*, 6–7. sz. (1984) 62–64.

56 == kg [Klaniczay Gábor]: Izgatás nagy nyilvánosság előtt, csoport tagjaként, folytatólagosan... *Beszélő*, 10. sz. (1984) 43–45. (Az idézet: 45.)

57 == Szalai Pál: Megjegyzések a *Beszélő* 10. három cikkéhez. *Beszélő*, 11. sz. (1984) 95–97. (A Klaniczay-írásra vonatkozó rész: 97)

ésszerűtlen mérlegelni ezt a lehetőséget”.⁵⁸ A szerző később egy angliai előadásában, illetve annak írásos változatában visszatért a CPg ügyére, és abban már kategorikusabb véleményt alkotott. A csirke széttépéséből, de az együttes dalaiból is a durva erőszak és a gyilkolás dicsőítését olvasta ki, amelyet (az ezekkel az eszközökkel élő punkkultúrával együtt) az általa elképzelt, „ideális” demokráciában tiltott volna.⁵⁹

Ez alkalommal a csirke-ügyet is alaposan körüljárta. (Fogalmazása alapján a CPg több koncertjén is sor került ilyen tortúrára, pedig még a *Belügyi Szemle* írása is csak egy ilyen esetet említ.) Úgy vélte, az állatokat is megilleti a kínzástól való védelem joga,⁶⁰ még akkor is, ha, mint a csirkék, a sorsukat nem kerülhetik el, és előbb-utóbb a lábasban végzik. Ugyanis világos különbséget kell tenni az állatok táplálkozási céllal, illetve a puszta élvezet kedvéért történő leölése között. Krokovay a közönség oldaláról is megvizsgálta a kérdést: szerinte mindenkinek jogában áll megvédeni magát az olyan megrázó élményektől, mint a csirkék feldarabolása, azaz joga van nem részt venni olyan koncerten, ahol ilyenek történnek. Ám a véres játékot végső soron nem azért tartotta felháborítóknak, mert az állatkínzásnak minősült, hanem azért, mert az szimbolikus gyűlölet-bűncelekménynek tekinthető, így elítélése ugyanazon az alapon indokolható, mint a CPg dalszövegeié.⁶¹ Látható: az ellenzéki értelmiségi ugyanolyan megállapításra jutott az „ideális” demokrácia talaján állva, mint Erdős Péter a „létező” demokrácia érdekeit védve. (A „szennyhullám” elleni felszólalása és más korabeli megnyilatkozása alapján a popcézár komolyan hitte, hogy a nyolcvanas évek elején létezett demokratikus közélet Magyarországon.) Ennek nem sok köze volt ahhoz, hogy Krokovay kritika nélkül elfogadta a bírósági ítélet megállapítását, mindenekelőtt azt, hogy a zenészek tépték szét a csirkét, majd dobálták meg vele a hallgatóságot, hiszen így tett Klaniczay Gábor is, ő azonban nem társított olyan jelentést a történetekhez, mint az előbbi.⁶²

Krokovay Zsoltot voltaképpen nem maga a csirke-ügy és a CPg érdekelte, hanem az, hogy hol vannak a szólásszabadság határai egy elképzelt demokráciában. Eközben kevés figyelmet fordított arra, hogy a létező diktatúrában politikai okokból fiatalokat küldtek börtönbe. A kétezres években adott interjújában már ő maga is úgy ítélte meg, hogy fellépése „a lényegét illetően” alaptalan volt, és igaza volt Solt Ottiliának abban, „*hogy ez politikai ítélet volt, semmi több*”. Megjegyzem, az ügygel kapcsolatban ekkor már a csirkedarálás kifejezést használta, amelyet szerinte amúgy nem is a CPg csinált;

58 == zolt [Krokovay Zsolt]: A CPg és a véleménynyilvánítás szabadsága. *Hírmondó*, 10. sz. (1984) 25–27.

59 == Krokovay, 1985.

60 == Magyarországon már 1879. évi XL. törvénycikk kihágásnak minősítette a nyilvános, „botrányt okozó módon” elkövetett állatkínzást, a durva állatbántalmazást, illetve az állatkínzás elleni rendelkezések bármilyen módon történő megsértését (86. §).

61 == Krokovay, 1985: 17–18.

62 == Az ítéletet közreadta a szamizdat sajtó: *Beszélő*, 10. sz. (1984) 101–110.

ez így igaz, ám ezzel nem is a CPg-t, hanem a Beatricét vádolták.⁶³ Ekkoriban megjelenő médiaetikai tankönyvében ugyancsak kitért a demokratikus ellenzéken belül többek között a CPg-per kapcsán felmerült dilemmákra: „*amennyiben valami tartalmánál fogva megengedhetetlen, attól még nem lesz megengedhető, ha rímekbe szedik vagy gitárkísérettel adják elő*”. Világossá tette, hogy a zenekar inkriminált dalszövegeinek nyilvánvalóan politikai mondanivalójuk volt, és „*az élő csirkék ledarálásán kívül az összes vádpont politikai eszmék kifejezése ellen irányult*”, még akkor is, ha becsület-sértő és megbotránkoztató vonásai is voltak az egésznek. (Látható, hogy a szerző itt is többes számba tette a csirkét, és ez alkalommal is darálásról beszél.) A CPg dalszövegei azonban így sem veszélyeztették a kommunistákat vagy a rendszert, de „*a mindenható állami lemezkorifeust*” sem, továbbá – hangsúlyozta most – senki sem volt arra kényszerítve, hogy meghallgassa őket. Végül tisztázta azt is: „*Mivel a csirkék színpadi, baromfitelepi és konyhai szenvedéseinek felmérése tapasztalati akadályokba ütközik, aki be akarja tiltani az ilyesmit, annak nem az állatoknak tulajdonítható jogokra, hanem a gyűlöletpropaganda türbetelenségére kell hivatkoznia.*”⁶⁴

Krokovay (és Szalai) természetesen nem voltak egyedül. „*Ezt a stílust sokan, még az ellenzéki és az értelmiségi körökben is fasisztának, huligánnak, lumpenproletárnak, ellenszenvesnek ítélték meg és elvetendőnek tartják*” – mondta Krassó György telefonon a Bécsben élő Zsille Zoltánnak, a Szabad Európa Rádió munkatársának a CPg elítélése kapcsán.⁶⁵ „*Kevés Beszélő-cikkért kaptunk annyi ingerült szidást, mint a 10. számunkban megjelent Izgatásért, amely két punk-együttes tagjainak politikai peréről számol be. [...] »Ami sok, az sok – hallhattuk némelyik nagyrabecsült olvasónktól –, a Mosoj [sic!] végül is primitív hangon izgatott a szomszéd népek ellen, a CPg pedig élő csirkét tépett szét az egyik koncertjén! Mi közünk lehet az ilyenekhez?«*” – írta Kis János 1985-ben, névtelenül megjelent cikkében.⁶⁶ Ám nem csak értelmiségiek olvastak ki fasiszta erőszakkultuszt a CPg dalszövegeiből és a csirke széttépéséből. A nyolcvanas évek második felében széles körben elterjedt, hogy az egykori punkegyüttes neve voltaképpen „cigánypusztító gárdát” vagy valami hasonlót jelent, nekik tulajdonítva a Mos-oi *Cigánymentes övezet* című dalát.⁶⁷ A képtelen rágalmat sokan cáfolták már, témám szempontjából ezek közül RácZ József pszichológus 1990-es évek elején írott tanulmánya érdemel figyelmet.

63 == Krokovay-interjú, 2006.

64 == Krokovay, 2003: 68–69.

65 == ÁBTL 3.1.5.O-19619/9. 294–295. Jelentés telefon-lehallgatásról, 1984. május 28. ÁBTL 2.7.1. BM III/III. Csoportfőnökség 102. sz. napi operatív információs jelentése, 1984. május 31. Pálincás Szűcs Róbert is beszélt arról, hogy az ellenzékben volt némi tartózkodás a CPg-vel szemben: Kövessy, 1999.

66 == [Kis János:] Még egyszer a munkakényszerről. *Beszélő*, 12. sz. (1985) 3–8. (Az idézet: 7.)

67 == Erről bővebben: Takács, 2021.

A szerző rámutatott: noha a CPg és a Mos-oi neve – nem kis részben Erdős Péter röpirata nyomán – összekapcsolódott, és pár évvel később mindkettőt valamiféle ős-skinhead együttesnek tekintették, dalaik szövegvilága alapvetően különbözik egymástól. Noha mind a két zenekar dalaiban jelen van a veszélyérzet, a félelem, a szorongás, ám csak a Mos-oi vetíti ki azokat *másokra*, őket megtéve a *rosszaknak*, akikkel szemben jogos az agresszió: számaikban erőteljesen jelen van a rasszizmus, a faji felsőbbrendűség tudata és az idegenek (cigányok, bevándorlók) ellen irányuló erőszak. (Bár a zenekar énekelt a rendőrökről is, ők azonban csak „fricskát” kaptak, fizikai megsemmisítésük nem került szóba.) A CPg dalai ezzel szemben sokkal elvontabbak, azokban a szorongás oka bizonytalan, és az „ellenség” nem egy jól körülhatárolt csoport, hanem a nehezen megragadható, árnyaszerű, mindenütt jelen lévő, totális hatalom. Ez a hatalom nem külső, mindannyian részei vagyunk, így a szorongástól való megszabadulást – mint megoldást – minden hatalmi struktúra elpusztítása jelentheti. Kétségtelen, hogy a „kommunisták” felakasztásának formájában náluk is felbukkan a fizikai erőszak, ám – mutat rá a szerző – a kifejezés egyértelműen a hatalom birtokosainak jelenlétében szerepel a vonatkozó dalban. A CPg hatalomképe tehát sokkal bonyolultabb volt annál, hogy beépíthető legyen egy totalitárius nézetrendszerbe: *„A CPg együttes szövegeiben a pszichológiai értelemben vett Jó és Rossz nem különül el egymástól. A Rossz a szövegek előadójában is benne lakozik. A totális hatalom – ahogyan az együttes érzékeli és látta – nem áll meg a bőrünkön, hanem szinte belénk hatol (miként a penge a veszprémi koncerten) és szétmargolja őket (ahogyan ők tépték szét a csirkét a Kozák téri Ifjúsági Házban).”*⁶⁸

3. kép. Haska Béla csirkét vág
(Bánkuti András felvétele)

68 == Rácz, 1998: 89–91., az idézet: 91.

= = = Áldozók és áldozatok

Bár Rácz József konklúziója sem lényegtelen, számomra most mégis a példák az érdekesek: Rácz nem kizárólag a közönséget sokkoló cselekedetnek tekinti a csirke széttépését (és az énekes veszprémi önvagdosását), hanem szimbolikus jelentést tulajdonít neki, azon az alapon, hogy a zenekar tagjai voltak az elkövetők. A Kozák téren a zenekar mintha eljátszotta volna azt, ahogy az ember bőre alá bekúszó hatalom darabokra szedi az egyént, megszüntetve eredendő integritását. Amennyiben elfogadjuk ezt az értelmezést, akkor a csirketépést kvázi-szertartásként is felfoghatjuk: azzal, hogy eljátszották az egyént szétmarcangoló „rosszat”, démont, mintegy jelképesen megszabadultak tőle, kivetették magukból. A csirke széttépése tehát egyfajta krízis-rítusként értelmezhető, amelyhez, fogalmaz Lauri Hanko, „*meglepő veszély- és szükséghelyzetekben nyúl az ember*”, és a feladatuk, hogy „*a szorongást és a bizonytalanságot mintegy foglalkozásterápiával levezessék*”. Ezek ráadásul – mint a csirketépés – nem ismétlődő, hanem egyszeri aktusok.⁶⁹

Az ilyesfajta interpretáció nem idegen a Kozák téri esemény elbeszéléseitől, a csirkés incidenst többen is *rítusként* írják le. A CPg vezetője, Benkő Zoltán többször is úgy beszélt az 1983. március 5-i koncertről, mintha egy véres szertartás részese lett volna. Amikor a közönség széttépte az állatot, minden tiszta vér lett: „*nagyon furcsa volt, olyan volt, mint egy áldozat*” – mondta Kövessy Róbert filmjében. „*Furcsa szellem*” ereszkedett a teremre, a jelenlévők felét, köztük őt magát is, levertség, lelkiismeret-furdalás fogta el, a másik fele viszont önkívületi állapotba került, őrjöngött. Majd nevetve, fejét csóválva hozzátette: „*mutogattak még évek múltán is, hogy, ilyen kis fiolában, hogy itt a csőre, itt a csőre, érted, meg a szeme, nagyon súlyos volt.*”⁷⁰ (A bejátszott hangfelvétel, a közben mutatott képek és bizonyára Benkő szavai nyomán a dokumentumfilmről szóló kritika szerzője is az állatáldozat fogalmát társította a látottakhoz: „*Van a filmben egy hátborzongató hang-kép. Magnófelvételt hallunk az elhíresült csirkedarálás [!] okozta tömegpszichózisról. Ahol az áldozatiság és a frusztráció olyan erővel tör föl, hogy azt csak vízágyúval lehet lemosni.*”⁷¹)

Güzü a *Privát rocktörténet* CPg-ről szóló részében is hasonló értelmet adott a történeteknek: „*Én ezt ilyen spirituális valaminek gondolom, ez egy áldozatként működött.*” Itt is szólt a helyre leereszkedő különös hangulatról, egyesek őrjöngéséről és mások levertségéről, valamint arról (most is nevetve), hogy egy ismerősük később fiolában mutatta nekik a csirke csőrét. Nemcsak ő, hanem a dobos, Nagy Zoltán és az énekes, Haska Béla is beszéltek arról, hogy olyan nyomott hangulatba kerültek a koncert után,

69 = = Hanko, 1997: 39–40. Durkheim a *piakuláris szertartás* elnevezést használja a szorongást vagy félelmet keltő események esetén végzett ünnepekre, amely helyenként gyakran jár önkínzással, többek között a mellkasba vagy a karba ejtett véres bevágásokkal – ebből nem nehéz Haska Béla veszprémi önvagdosására gondolni. Vö. Durkheim, 2004: 355, 366–367.

70 = = Kövessy, 1999.

71 = = Bakács Tibor Settenkedő: Légy tilos! Pol Pot megye punkjai. *Filmvilág*, 2000/7. 55–56. (Az idézet: 56.)

hogy több napba telt, amíg ki tudták heverni a történeteket, és addig egymással sem nagyon beszéltek.⁷² Benkő Zoltán Laki Gergely punktörténeti dokumentumfilmjében is a fenti kifejezésekkel („itt a csőre”, „furcsa volt” stb.) mesélte el a Kozák téri eseményeket, amelyet ekkor is áldozati rítusként írt le: „Ezt nem is gondoltam, hogy ennek ilyen ereje van különben. Nem nagyon áldozgattam semmit még életemben előtte.”⁷³

Az a kép, amely Güzü elbeszéléseiből kirajzolódik, kétségtelenül emlékeztet az állatáldozat Mauss és Hubert által rekonstruált mechanizmusára: „...az áldozatot bemutató és a feláldozott belépnek az áldozati szertartás végrehajtásának helyére, megfelelő eljárások után, amelyek megtisztítják őket profán jellegüktől; a feláldozott az áldozat végrehajtása során közvetlen kapcsolatba kerül a szentséggel, és az áldozatot bemutatóval való és a szertartás során megerősített kapcsolata révén közvetíti ezt az áldozatot bemutatónak, majd az előírt szertartások révén az áldozatot bemutató és az áldozat maradványai elhagyják az áldozat színhelyét.”⁷⁴ Ebben az értelmezésben itt a koncertterem szolgált a szertartás helyéül, a csirke a kikötés révén megtisztult profán jellegétől, majd sor került a (rituális) leölésére, végül a résztvevők eltávoztak, de az állat maradványai is elhagyták a helyszínt, és – legalábbis a csőrét – kvázi relikviaként őrizték meg egyesek. Az egészben volt valami orgiára emlékeztető, amely erősítheti ezt az értelmezést. A kezdeti, a teremtés előtti kaotikus formátlanság állapotába való visszatérést eljátszó, ezzel az embert a megújuláshoz, az újjászületéshez hozzásegítő áldozati és a beavatási rítusok ugyanis sokszor orgiaszerűek, mutatott rá Mircea Eliade vallástörténész.⁷⁵

Nem Benkő Zoltán volt az egyetlen, aki áldozati szertartásra asszociált a történetek kapcsán (láthattuk, így tett az egyik ügynök is). A csirke széttépését Erdős Péter már 1983-ban „szadista rítus”-ként emlegette. A kifejezéssel ő is nyilvánvalóan valami véres, vad, kegyetlen, egyszóval civilizálatlan (pogány, barbár) jelenséget kívánt megidézni. És talán – utalva a rítusok rendszeresen ismétlődő, ciklikus jellegére – azt is sugalmazni kívánta, hogy nem egyszeri esetről van szó.⁷⁶ Erdős az egész punkról úgy beszélt, mintha az egy Marcel Mauss-féle értelemben vett mágia lett volna: rejtőzködik, titkos, sőt tiltott, mindig van benne valami rejtélyes, ami veszélyessé teszi.⁷⁷ A popcézár a *Kritika*-beli írásában ugyanis azt állította, hogy a punkmozgalom tagjai és propagálói „jelbeszédet”, azaz egy csak a számukra érthető titkos nyelvet használnak. Ezt megismételte az Aczélnek megküldött feljegyzésében is, amelyben azt is kifejtette, hogy ott, ahol „a tömegekkel találkozik”, nehéz megfigyelni a jelenséget, mert

72 = = Gellért, 2008. A koncert után a basszusgitáros Varga Zoltán is találkozott azzal, aki megőrizte és eltette emlékébe a csirke csőrét: Dezső, 2006: 191.

73 = = Laki, 2020b.

74 = = Némedi, 2010: 96.

75 = = Eliade, 1996: 358–359.

76 = = Erdős, 1983b: 18.

77 = = Némedi, 2010: 95–96.

a koncerteken nem túrik a hang- és fényképfelvétel készítését.⁷⁸ Erdős Péter egyrészt nem mondott igazat, hiszen a CPg fellépésein is rengeteg fotó és magnófelvétel készült, másrészt a perifériális, ellenkulturális pozícióból adódó jelenségeket önként vállalt rejtőzködésnek, konspirációnak állította be, amely veszélyt hordoz az ország társadalmi berendezkedésére.

Nem kétséges, hogy Erdős Pétert alapvetően az MHV és a KISZ közötti érdek-konfliktusok vezették a „szennyhullám” elleni támadásban, ám azt sem szabad elvitatni tőle, hogy nemcsak saját befolyását, hanem a rezsimet is féltette a punktól és az új hullámtól. (Rendszervédő attitűdje az 1981-es könnyűzenei tanácskozáson is megnyilvánult, amelyen kijelentette: „*Mi igenis védjük a kormány kultúrpolitikáját, mint egyik eszközét az ország konszolidált viszonyainak.*”⁷⁹) A punkok persze messze voltak attól, hogy megdöntsék a rendszert, ám egy ellenkultúra léte mindig kihívást jelent a „hatalom” számára. Ennek megértésében Victor Turnert hívom segítségül, aki kifejtette, hogy minden társadalomban „*ellentét képződik a strukturális pozíciók szegmentált, differenciált (vagy hierarchikus, illetve nem hierarchikus) rendszereként felfogott társadalom és a homogén, differenciálatlan egészként értelmezett társadalom fogalma között.*”⁸⁰

Turner ez utóbbit a *communitas* névvel illeti, amely a liminalitás állapotában, átmeneti rítusokban, az ellenkultúrában és informális érintkezések során válik felismerhetővé. A rítusok és a *communitas* spontán világi megnyilvánulásai, például a koncertek és fesztiválok, alkalmat adnak arra, hogy az emberek átmenetileg kikerüljenek a mindennapi strukturális helyzetükből, méghozzá azáltal, hogy időlegesen felfüggesztik a strukturális pozíciókhoz kapcsolódó „világi” megkülönböztetéseket. A struktúrafenntartói pozícióban lévők vagy az ilyen szerepet játszó szemszögéből nézve a *communitas* ezért már pusztán létéből fakadóan is potenciális veszélyforrást jelent.⁸¹ Már csak azért is, mert a struktúra a hatalomgyakorlás eszköze is, így kizárólagosságának megkérdőjelezését a „strukturális hatalom” birtokosai saját pozícióik elleni kihívásként értelmezhetik. Az államszocialista rendszerben bármiféle *communitas* azért volt különösen veszélyes a hatalomra nézve, mert szembeállította őt a saját közösségi, azaz *kommunista* eszményeivel, amelyek éppen a struktúrák lebontásával, meghaladásával létrejövő társadalmat hirdették. Erdős öntudatlanul is ráérezhetett erre, ezért támadta olyan vehemensen az alternatív zenei szubkultúrákhoz kapcsolódó közösségeket.

A rend őrzőinek szerepét persze nem csak egy hatalmi pozícióban lévő személy, nevesül egy állami monopólium vezető menedzsere játszhatta el. Turner rámutatott, a szociológusok és az antropológusok is gyakran gondolják azt, hogy „*a »társadal-*

78 = =Erdős, 1983^a: 17. MTA Kézirattár Aczél György-hagyaték. Ms 6041/105. AGy/775/83. Feljegyzés, 1983. augusztus 8.

79 = = *Könnyűműfaj*, 1981: 45.; Almási, 1982.

80 = = Turner, 1997: 681.

81 = = Turner, 1997: 675–688. Lásd még: Turner, 2002: 145–154, 191–192, 215–218.

mi« mindenkor azonos a »társadalmi strukturális«-sal, hogy az ember nem más, mint strukturális állat, és ennek következtében homo hierarchicus is. A társadalmi rendszer felbomlása tebát csak anómiához, Angsthoz és a társadalom szorongó és dezorientált egyénekre töredezéséhez vezethet [...]. Ha egy ilyen társadalom strukturálatlan, akkor az nem is társadalom. Azt már ritkábban látják be, hogy a strukturális kapcsolatok feloldása néha pozitív lehetőséget nyújt a communitas kialakulására.”⁸² Ilyesfajta hozzáállás felfedezhető a hetvenes–nyolcvanas évek fordulójának ifjúsági szubkultúráival foglalkozó hazai szociográfiai irodalmában is, de az ellenzéki értelmiségiek CPg-vel és a punkkal szembeni idegenkedésében ott munkálhatott a fenti vélekedés. Talán nem véletlen, hogy Krokovay Zsolt egy helyen „szimbolikus csirkeszertartás”-nak („symbolic chicken-ceremony”) nevezte a Kozák téren történeteket.⁸³ A szóhasználat, ha mást nem is, kifejezi a művelt értelmiségi távolságtartását a jelenségtől.

4. kép. Széttépés után (Bánkuti András felvétele)

Kétségtelen, hogy a (punk)rock-koncert felfogható rítusként, hiszen általában nem nélkülözi a rituális cselekvéseket, a koncertterem pedig szakrális térként, amelyben a profán világ szabályai nem érvényesek. Maga a csirketépés azonban minden formai hasonlóság ellenére sem tekinthető rítusnak. Egyrészt Durkheim óta eviden-

82 == Turner, 1997: 692–693.

83 == Krokovay, 1985: 19.

cia a rítusok közösségteremtő funkciójára hivatkozni, ám Benkő Zoltán elbeszélése szerint a történetek inkább megosztották, felbomlasztották a koncert közönségét. Másrészt én nem látok olyan „mítoszt”, amely a csirketépés mint rítus kommentárja lehetne, illetve amelyet a rítus értelmezhetne.⁸⁴ Egyetértek Gedei Norberttel, aki egy helyütt ugyan akként fogalmazott, hogy egy szerencsétlen baromfi 1983. március 5-én „*áldozatul esett a punk-mozgalom oltárán*”, azaz egy vallásos rituálé képét idézte fel, ám mégis azt hangoztatta, hogy a történetek mögött nem kell semmilyen mögöttes értelmet, „*ideológiai megfontolás*”-t keresni, a dolog az volt, ami: „*a CPg brutális műsora sokkolta a közönséget, vagyis elérte azt a hatást, amelyről minden valamirevaló punk együttes álmodik.*”⁸⁵ Szigorúan véve persze maga a „közönség sokkolása” is egy olyan (mögöttes) értelem, amelyet az értelmező visz bele a történetbe; így nézve a dolgot, a botrányokozás „ideológiai megfontolásnak” tekinthető.

Pedig a lehetőség csábító, hogy a punkot olyan revivalista, revitalisztikus mozgalomnak tekintsük, amely – átmenetileg – visszahozta az egyre konvencionálisabbá, „strukturális” váló populáris zene eredendő közvetlenségét és spontaneitását. Hiszen a punk úgy zenei jelenségként, mint társadalmi szerveződésként megtörte a hagyományos formákat (még ha teljesen eltörölnie nem is sikerült azokat), hogy aztán a millenárius (chiliasztikus) és karizmatikus vallási mozgalmakhoz hasonlóan idővel maga is struktúrákba merevedjen.⁸⁶ Ezt a folyamatot a CPg tagjai már 1983 elején érzékelték: „*Bejelentjük, hogy elégünk van az egészből, legalábbis ebből*” – jelentette ki Güzü a Kozák téri koncerten, mielőtt keresztes háborút hirdetett „*hulljon a férgese*” címen.⁸⁷ A zenekar tüntetőleg melegítőben lépett fel, tiltakozva a punk öltözködési normák megmerevedése ellen. „*Meg is mondtuk, hogy szerintünk a punk megdőglött. A Kozák téri Ifjúsági Házban már verekedés folyt a ruha miatt, hogy valakinek bőrdzsekije vagy műbőr dzsekije volt*” – mesélte Benkő Zoltán majd húsz évvel később.⁸⁸ Hasonlóan emlékezett Varga Zoltán is: „*Kezdett kirakatra hasonlítani az egész, kirakat-punkok jelentek meg, márkás bőrcuccokban. Amikor úgy éreztük, hogy divat lett belőle, kiszálltunk. Az utolsó koncertünkön direkt emiatt voltunk mackóruhában.*” Elegük lett az egész irányzatból, fogalmazott Nagy Zoltán: „*Valahogy kifogyott belőlünk a punk-ság. Más zenét akartunk csinálni! A VHK próbahelyén el is kezdtük, de jött ez a dutyi-dolog: lecsuktak bennünket, ezzel azt is elvágták.*”⁸⁹ A dobos már 1983-ban is elmondta a vizsgálótisztnek, hogy részben már a „csirkés” koncert előtt, utána pedig

84 == Vö. Boglár, 2002: 21.

85 == Gedei, 1996: 72.

86 == Vö. Turner, 1997: 690–696.

87 == Kövessy, 1999.

88 == Para-Kovács Imre: „Hát most elkezdünk játszani” (CPg). *Magyar Narancs*, 2001. január 4. 6–7.

89 == Olasz Sándor: Legenda és újjászületés. A CPg-sztori: a magyar rock-történelem szégyenteljes fejezete. *Rockinform*, 2000/1. 10–11.

teljesen megcsömörlött az egész punktól, már Benkő sem hordott „punkos frizurát”, egyedül Haskának maradt meg a taraja.⁹⁰

A bűnvádi eljárás során tett vallomásaikban a punktól való eltávolodásukat rendszerint a zenekar megszűnéseként jelenítették meg. „*Untuk a műfajt, kifogytunk, nem volt értelme, ezért abbahagytuk*” – fogalmazott Nagy Zoltán a bírósági tárgyaláson. Ugyanitt Benkő Zoltán is elmondta: a Kozák téren bejelentették, ez az utolsó koncertjük: „*Nem volt aktuális már, azért hagytuk abba.*”⁹¹ Nagy Zoltán ebbe a keretbe helyezte el a csirkével történeteket is: „*Egyszerűen azt hiszem, hogy a közönséget akartuk »feldobni« és a csirkével akartuk azt jelképezni, pontosabban a csirke nyakának az elvágásával, hogy elváltunk, és nem koncertezünk tovább.*”⁹² Innen nézve akkor mégis lehet szimbolikus jelentőséget és jelentést tulajdonítani a csirketépésnek? A döglött csirke a „megdöglött” punkot jelképezte? A punk halálát, legalábbis abban az értelemben, hogy spontán ellenkultúrából lassan normatív, „strukturális” szubkultúrává vált? Lehetséges, de a zenekar szakítását *ezzel* a punkkal mindenképpen. Arról már nem a CPg tehetett, hogy erre a szakításra végül is nem kerülhetett sor.

=== Levéltári források ===

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

2.7.1. Napi operatív információs jelentések

3.1.2. Munka-dossziék

M-41418. „Ultravox”

M-41574. „Hunyadi”

3.1.5. Operatív dossziék

O-19619/9. „Lidi”

3.1.9. Vizsgálati dossziék

V-164155/1. Benkő Zoltán és társai

V-164155/2. Benkő Zoltán és társai

V-164258. Erdős József és társai

90 = ÁBTL 3.1.9. V-164155/1. 173–175. Jegyzőkönyv Nagy Zoltán gyanúsított folytatólagos kihallgatásáról, 1983. szeptember 6.

91 = BFL XXV. 44. b. 21158/1983. 1. B. 21158/1983/6-1. Jegyzőkönyv tárgyalásról, 1983. november 17. A gitáros ugyanezt (vagyis hogy nem tartották aktuálisnak az egészet) a nyomozás során is előadta: ÁBTL 3.1.9. V-164155/1. 100–102. Jegyzőkönyv Benkő Zoltán gyanúsított folytatólagos kihallgatásáról, 1983. szeptember 7.

92 = ÁBTL 3.1.9. V-164155/1. 156–161. Jegyzőkönyv Nagy Zoltán gyanúsított kihallgatásáról, 1983. augusztus 2.

Budapest Főváros Levéltára (BFL)

xxv. 44. b. Pesti Központi Kerületi Bíróság iratai. Büntetőperes iratok

21158/1983. Benkő Zoltán és társai

221-Bü-123/1983. Benkő Zoltán és társai. Bírói dosszié

Magyar Tudományos Akadémia (MTA) Kézirattár

Aczél György-hagyaték

=== Hivatkozott irodalom ===

Bálint, 2018

Bálint Csaba: *Miklóska Lajos élete és munkássága*. Szerzői kiadás, Budapest.

Boglár, 2002

Boglár Lajos: A rítusok sokrétűsége: a wayana példa. In: „*Jelbeszéd az életünk*”.

Szerkesztette: Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor. Osiris, Budapest. 19–26.

D. Hoffmann – Rudas, 1982

D. Hoffmann Márta – Rudas János: *Esti Hírlap kontra hangplemezgyár. Egy tévévita analízise*. Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest.

D. Hoffman – Rudas, 1983

D. Hoffmann Márta – Rudas János: Vitatkozunk... Elemzés és értelmezés. *Jel-Kép*,
1. sz. 87–96.

Dezső, 2006

Dezső András: A csirkedarálás legendája. In: Marinov Iván – Dezső András – Pál Attila: *Legendavadászat. Szóbeszéddek, tévhitek, átverések nyomában*. HVG, Budapest. 190–197.

Durkheim, 2004

Durkheim, Emile: *A vallási élet elemi formái. A totemisztikus rendszer Ausztráliában*. Ford. Vargyas Zoltán. L'Harmattan, Budapest.

Eliade, 1996

Eliade, Mircea: *Patterns in Comparative Religions*. Transl. Rosemary Sheed.
University of Nebraska Press, Lincoln–London.

Erdős 1983a

Erdős Péter: Felszólalás a szennyhullám ügyében. *Kritika*, 7. sz. 16–17.

Erdős, 1983b

Erdős Péter: Új időknek új dalaival? *Kritika*, 10. sz. 18–19.

Friderikusz, 1988

Friderikusz Sándor: *Szigorúan nyilvános. Nyíltszíni interjúk és viták gyűjteménye.*
Szerzői kiadás, Budapest.

Gedei, 1996

Gedei Norbert: Szkinhedek. *Mozgó Világ*, 8. sz. 63–78.

Hanko, 1997

Hanko, Lauri: A rítusok osztályozásához. Ford. Sági Norberta. In: *Folklorisztikai olvasmányok I.* Szerkesztette: Barna Gábor. József Attila Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke, Szeged. 31–44.

Hogyan készül, 1990

Hogyan készül a popmenedzser? Erdős Péterrel beszélget Acsay Judit.
Unió, Budapest, 1990.

Könnyűműfaj, 1981

Könnyűműfaj '81. Popzene és környéke egy tanácskozás tükrében. Összeállította:
Boros Lajos – Czippán György – Földes Péter – Sebők János. KISZ Budapesti
Bizottsága Politikai Képzési Központja, Budapest.

Krokovay, 1985

Krokovay, Zsolt: Politics & punk. *Index on Censorship*, vol. 14. (2.) 17–21.

Krokovay, 2003

Krokovay Zsolt: *Médiaetika. A szólásszabadság és a polgárjogok.* L'Harmattan, Budapest.

Molnár–Kassai, 1984

Molnár Gábor – Kassai László: Egy amatőr zenekar által elkövetett izgatásról.
Belügyi Szemle, 5. sz. 99–105.

Nagy, 2005

Nagy Feró: *Boldog szép napok.* Nagyferó Produkció, Budapest.

Némedi, 2010

Némedi Dénes: *Klasszikus szociológia 1890–1945.* 2. kiadás, Napvilág, Budapest.

Pokoli aranykor, 2017

Pokoli aranykor. New wave plakátok a '80-as évekből. Bp. Szabó György és Szőnyi Tamás gyűjteményéből. Szerk. Rieder Gábor. Kieslbach Galéria, Budapest.

Rácz, 1998

Rácz József: Ős-szkinhedek? A Mos-oi és a CPg együttes peréről. In: uő: *Ifjúsági (szub)kultúrák, intézmények, devianciák. Válogatott tanulmányok.* Scientia Humana, Budapest. 79–92.

Takács, 2016

Takács Tibor: *A párttitkár halála. Egy 1956-os gyilkosság története.* Jaffa, Budapest.

Takács, 2021

Takács Tibor: *Botrányt akarunk! Rágalmak a CPg és a magyar punkmozgalom ellen.* Jaffa, Budapest.

Turner, 1997

Turner, Victor W.: Átmenetek, határok és szegénység: a communitas vallási szimbólumai. In: *Mérföldkövek a kulturális antropológiában.* Szerk. Paul Bohannon – Mark Glazer. Ford. Boros Balázs és mások. Panem – McGraw-Hill, Budapest. 675–711.

Turner, 2002

Turner, Victor W.: *A rituális folyamat. Struktúra és antistruktúra. A Rochesteri Egyetemen (Rochester, New York) 1966-ban tartott Lewis Henry Morgan-előadások.* Osiris, Budapest.

Zoltán, 2010

Zoltán János: *Nagy Feró könyve. A Beatrice-sztori.* XActElektra, Budapest.

==== Sajtó ====

A Jövő Mérnöke

Beszélő

Dolgozók Lapja

Filmvilág

Hírmondó

Ifjúsági Magazin

Magyar Hírlap Képes Melléklet

Magyar Narancs

Nők Magazinja

Pesti Műsor

Rockinform

Szabad Föld

Új Tükör

Volt

=== Internetes hivatkozások ===

Krokovay-interjú, 2006

Krokovay Zsolt-interjú. Készítette Apor Balázs. <https://www.pametnaroda.cz/hu/krokovay-zsolt-20061211-0> (utolsó letöltés: 2021. szeptember 7.).

Lévay, 2016

Lévay Tamás: A pillanat embere – Zétényi Zoltán. https://recorder.blog.hu/2016/08/31/a_pillanat_embere_zetenyi_zoltan_fotorecorder_5_resz (utolsó letöltés: 2021. szeptember 7.).

Z+ tv, 2000

Interjú a CPg tagjaival. Z+ tv. <https://www.youtube.com/watch?v=S-sIwsYSS38> (utolsó letöltés: 2021. szeptember 7.).

=== Dokumentumfilmek ===

Almási, 1982

Almási Tamás: *Sok híron pendülnek*. 61 perc. MTV.

Gellért, 2008

Gellért Gábor: *Privát rocktörténet, 42. A CPg*. 55 perc. Filmmúzeum.

Kövessy, 1999

Kövessy Róbert: *Pol Pot megye punkjai*. 69 perc. Filmplus.

Laki, 2020a

Laki Gergely: *Szennyhullám. Magyar punkmozaik 1978–84. 2. rész. Nekünk te ne ugass!* 54 perc. Partizán.

Laki, 2020b

Laki Gergely: *Szennyhullám. Magyar punkmozaik 1978–84. 3. rész. Itt mindenki tetű!* 49 perc. Partizán.

Kulcsszavak

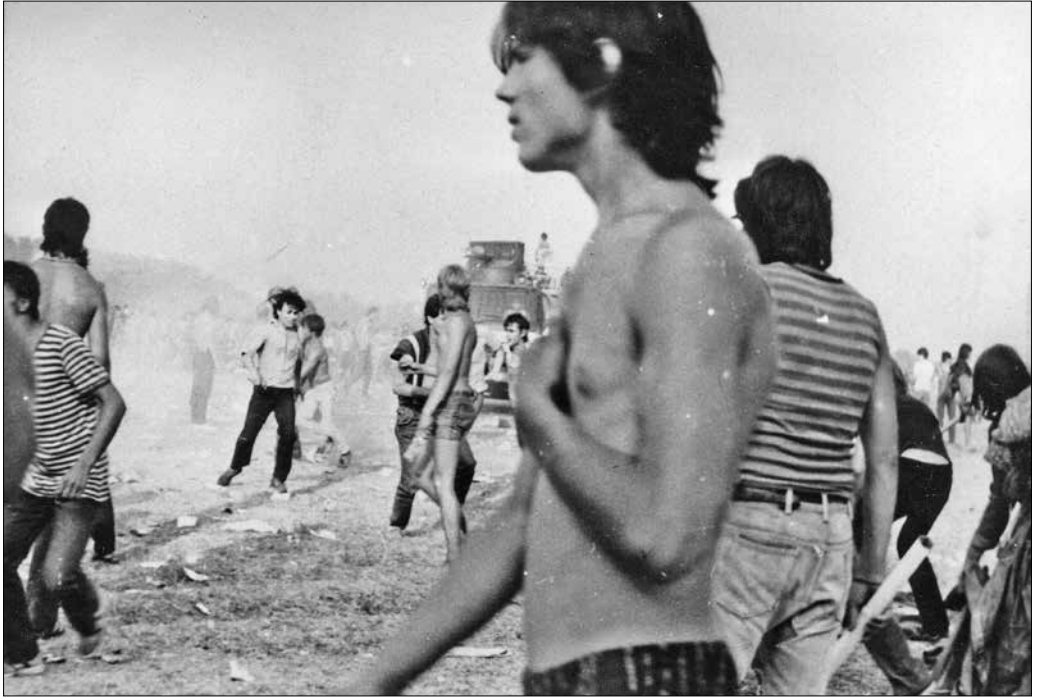
=====

ellenkultúra, történeti emlékezet, ellenzéki mozgalmak

/ Punk's Not Dead – But the Chicken Is

Narratives of a 1983 punk concert in Budapest

The paper discusses the “chicken-tearing” incident at the concert of the Hungarian punk band CPg held in Budapest on March 5, 1983. The story has been told and passed on in countless forms, which does not allow us to determine what exactly happened. However, the narratives about the case make it possible to examine what meanings the narrators endowed the event with. Members of the band and the audience saw the tearing of the chicken as a scandalous performance which was completely accustomed to (and “normal” at) a punk concert. The incident was (and has been) considered a crime by the authorities and several opposition intellectuals. The pattern of events, however, offers an opportunity to interpret the death of the chicken as a profane rite.

= Az induló meg harsogott =
////////////////////////////////////

